

"Rzetelny dialog wyrasta z pewnego założenia, które musi być przyjęte - wyraźnie lub milcząco - przez obydwie strony: ani ja, ani ty nie jesteśmy w stanie poznać prawdy o sobie, jeśli pozostaniemy w oddaleniu od siebie, zamknięci w ścianach naszych lęków, lecz musimy spojrzeć na siebie niejako z zewnątrz, ja twoimi, a ty moimi oczami, musimy porównać w rozmowie nasze widoki i dopiero w ten sposób jesteśmy w stanie znaleźć odpowiedź na pytanie, jak to z nami naprawdę jest."

ks. prof. Józef Tischner, *Etyka solidarności*

Narodowa Strategia Polski dla Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego

Narodowa Strategia Polski dla Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego została przygotowana zgodnie z decyzją nr 1983/2006/WE podjętą przez Parlament Europejski oraz Radę Unii Europejskiej w dniu 18 grudnia 2006 w sprawie Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego. Zapisy odzwierciedlają również politykę kulturalną państwa - Mecenat Pełnowymiarowy, Narodową Strategię Rozwoju Kultury 2004-2013 oraz Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007 – 2013 (Narodową Strategię Spójności).

1. Kontekst narodowy – zagadnienia związane z wielokulturowością

1.1. Zróżnicowanie etniczne i narodowe Polski oraz udział cudzoziemców w życiu społecznym, kulturalnym i gospodarczym Polski.

Przed II wojną światową Polska była krajem wieloetnicznym, a mniejszości narodowe stanowiły ponad 30% społeczeństwa. Obecnie mniejszości w Polsce stanowią ok. 2-4% mieszkańców. Przeprowadzony w 2002 r. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań pozwala stwierdzić, iż Polska jest krajem niemal jednorodnym etnicznie, mimo współistnienia wielu grup deklarujących swoją odrębność. W 2002 r. 96,7% ludności, zadeklarowało swoją narodowość jako polską. Przynależność do narodowości innej niż polska wskazało 1,23% mieszkańców kraju, natomiast w odniesieniu do 2,03%, nie ustalono przynależności narodowościowej¹. Wśród osób deklarujących inną niż polska narodowość największą grupę stanowią mniejszości niemiecka, białoruska i ukraińska. Część z mniejszości jest rozproszona na terenie całego kraju (np. Ukraińcy, Romowie), a część zamieszkuje w miarę zwarte obszary (np. Niemcy, Litwini). Osoby o narodowości niepolskiej zamieszkują przede wszystkim trzy województwa: śląskie, opolskie i podlaskie. Udział mniejszości w ogólnej liczbie ludności każdego z tych województw wynosi odpowiednio: 12,5%, 4,6% i 3,9%².

Oprócz danych GUS źródłem informacji na temat liczebności grup etnicznych i narodowych w Polsce są dane własne organizacji reprezentujących środowiska mniejszości. Dane te przedstawia tabela nr 1:

mniejszość	urzędowo ustalona liczba ludności należącej do mniejszości^A	urzędowo ustalona liczba ludności posługująca się językiem niepolskim^A	szacunkowa liczba ludności należącej do mniejszości^B
białoruska	47.640	40.226	200.000 – 350.000
czeska	386	1226	5000 – 10.000
karaimska	43	0	~ 200

¹ Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań, Główny Urząd Statystyczny, 2002, por.: http://www.stat.gov.pl/dane_spol-gosp/nsp/index.htm

² Narodowy Spis Powszechny, Część analityczna, s. 43, por. http://www.stat.gov.pl/dane_spol-gosp/nsp/ludnosc/an.doc

kaszubska	–	52.567	200.000 – 300.000
litewska	5639	5696	20.000 – 25.000
łemkowska	5850	5605	60.000 – 70.000
niemiecka	147.094	196.841	300.000 – 500.000
ormiańska	262	321	5000 – 8000
romska	12.731	15.657	20.000 – 30.000
rosyjska	3244	12.125	10.000 – 15.000
słowacka	1710	794	10.000 – 20.000
tatarska	447	0	3000 – 5000
ukraińska	27.172	21.055	200.000 – 300.000
żydowska	1055	207	8000 – 10.000

Legenda: A. *Narodowy Spis Powszechny 2002*, Główny Urząd Statystyczny; B. Opracowanie własne M.Zych

Dane zawarte w tabeli zaczerpnięto z: Zych M., *Dwujęzyczne nazewnictwo...*³

Na kształt życia społecznego, kulturalnego i gospodarczego w Polsce coraz większy wpływ mają także ruchy migracyjne, na które z składa się zarówno emigracja Polaków zagranicę, jak i rosnący napływ cudzoziemców do Polski. Należy zaznaczyć, iż liczba cudzoziemców napływających do Polski znacząco wzrasta w ostatnich latach⁴.

Wyniki spisu powszechnego z 2002 r. wykazały, że wśród stałych mieszkańców Polski 0,1% stanowią cudzoziemcy, tj. osoby bez polskiego obywatelstwa (40,2 tys.), dla około 1,7% ludności (659,7 tys. osób) nie została ustalona przynależność państwowa, ponadto około 500 osób określiło się jako bezpaństwowcy. Zgodnie ze spisem powszechnym najliczniejszą grupę cudzoziemców (jednocześnie nie posiadających obywatelstwa polskiego) stanowią obywatele Niemiec, Ukrainy i Rosji⁵.

Z kolei dane prezentowane przez Urząd do Spraw Repatriacji i Cudzoziemców wskazują, iż w latach 2003 – 2005 o prawo do osiedlenia się najliczniej występowali obywatele Ukrainy, Białorusi, Rosji, Wietnamu i Armenii⁶. Szczegółowe dane prezentuje tabela nr 2:

OBYWATELSTWO	liczba osób 2003 - 2005	% względem ogółu [złożonych wniosków]
Cudzoziemcy ogółem:	12 158	100,0%
w tym najliczniej reprezentowane obywatelstwa:		
UKRAINA	4 437	36,5%
BIAŁORUŚ	1 323	10,9%
ROSJA	1 172	9,6%
WIETNAM	1 019	8,4%
ARMENIA	621	5,1
Razem:	8 572	70,5%

Dane zawarte zaczerpnięto z raportu pt. *Polska. Dane liczbowe dotyczące postępowań...* Tabela 19.

1.2. Polityka państwa Polskiego wobec mniejszości etnicznych i narodowych oraz cudzoziemców

Prawa mniejszości narodowych i etnicznych są zagwarantowane w najwyższych aktach prawnych Rzeczypospolitej Polskiej. Art. 35 Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. głosi:

³ Zych M., *Dwujęzyczne nazewnictwo geograficzne w Polsce*. „Polski Przegląd Kartograficzny” T. 37, 2005, nr 4, s. 282-297

⁴ Por. Raport OECD pt. *International Migration Outlook*, opublikowany w 2006 r., a zwłaszcza tabela A.1.1. *Inflows of foreign population into selected OECD countries*.

⁵ Por. *Raport z wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002*, s.33

⁶ Por. Polska. Dane liczbowe dotyczące postępowań prowadzonych wobec cudzoziemców w latach 2003 – 2005, Biuro Informatyki, Ewidencji i Statystyki, Urząd do Spraw Repatriacji i Cudzoziemców, Warszawa, luty 2006

„1. Rzeczpospolita Polska zapewnia obywatelom polskim należącym do mniejszości narodowych i etnicznych wolność zachowania i rozwoju własnego języka, zachowania obyczajów i tradycji oraz rozwoju własnej kultury. 2. Mniejszości narodowe i etniczne mają prawo do tworzenia własnych instytucji edukacyjnych, kulturalnych i instytucji służących ochronie tożsamości religijnej oraz do uczestnictwa w rozstrzygnięciu spraw dotyczących ich tożsamości kulturowej”⁷.

Na szczególną uwagę zasługuje ustawa *O mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*,⁸ w której zostały zdefiniowane i wymienione mniejszości narodowe i etniczne występujące w Polsce. W ustawie wyróżniono 9 mniejszości narodowych: białoruską, czeską, litewską, niemiecką, ormiańską, rosyjską, słowacką, ukraińską i żydowską oraz 4 mniejszości etniczne: karaimską, łemkowską, romską i tatarską. Ustawa wskazuje także jeden język regionalny – kaszubski⁹.

Kwestie związane z poszanowaniem praw mniejszości narodowych są omówione również w innych aktach prawnych¹⁰. Wśród nich można wymienić ustawy: *Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej*¹¹ - która zwalnia komitety wyborcze, utworzone przez organizacje mniejszości narodowych, z wymogu przekroczenia 5% progu wyborczego oraz *O systemie oświaty*¹² – zgodnie z którą szkoły publiczne umożliwiają podtrzymanie tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej, a w szczególności naukę języka oraz własnej historii i kultury.

Ponadto od 2005 r. działa w Polsce Komisja Wspólna Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych¹³, do której zadań należy m.in. wyrażanie opinii dotyczących realizacji praw i potrzeb mniejszości, opiniowanie programów służących tworzeniu warunków sprzyjających zachowaniu i rozwojowi tożsamości kulturowej mniejszości, a także podejmowanie działań na rzecz przeciwdziałania dyskryminacji osób należących do mniejszości.

Polityka migracyjna w Polsce zaczęła się kształtować na początku lat 90. XX wieku¹⁴. Prawa cudzoziemców zostały określone w Art. 37 i 56 Konstytucji RP. Szczegółowym aktem prawnym, regulującym zasady wjazdu/wyjazdu oraz pobytu cudzoziemców na terytorium Polski, jest *Ustawa o cudzoziemcach* z 2003 r.¹⁵ Rosnąca rola cudzoziemców w Polsce znajduje odzwierciedlenie w polityce migracyjnej i integracyjnej realizowanej w ramach Międzyresortowego Zespołu ds. Migracji przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej przy aktywnej współpracy innych resortów¹⁶.

1.3. Struktura demograficzna i migracje ludności.

W 2004 r. w Unii Europejskiej zmniejszenie liczby ludności odnotowano w sześciu krajach członkowskich. Na Litwie, Łotwie, w Estonii i Polsce przyczyną tego zjawiska było zarówno ujemne saldo migracji jak i ujemny wskaźnik przyrostu naturalnego. Na Węgrzech i w Niemczech ujemny wskaźnik przyrostu naturalnego nie został w pełni skompensowany poprzez

⁷ Art. 35, ust. 1 i ust. 2. Tekst uchwalony w dniu 2 kwietnia 1997 r. przez Zgromadzenie Narodowe, por.

<http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm>

⁸ *Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*, Dz.U. 2005 nr 17 poz. 141

⁹ Zgodnie z Europejską Kartą Języków Regionalnych lub Mniejszościowych, za język regionalny uważa się język, który jest tradycyjnie używany na terytorium danego państwa przez jego obywateli, którzy stanowią grupę liczebnie mniejszą od reszty ludności tego państwa i który różni się od oficjalnego języka tego państwa. Definicja języków regionalnych nie obejmuje dialektów oficjalnego języka państwa, ani języków migrantów.

¹⁰ Por. Zych M., *New Polish Legislation Regarding National, Ethnic and Linguistic Minorities*. [w:] "Proceedings of the international conference on Minority Names/Indigenous Names and Multilingual Areas. Geonames 2005. Ljouwert/Leeuwarden, Frisia, the Netherlands, April 14-16 2005". 2005, Ljouwert/Leeuwarden: Fryske Akademy, s. 75-78.

¹¹ *Ustawa z dnia 12 kwietnia 2001 r. Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej*, Dz.U. 2001 nr 46 poz. 499 z późn. zm.

¹² *Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty*. Dz.U. 1991 nr 95 poz. 425, z późn. zm.

¹³ Komisja Wspólna Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych działa na podstawie art. 23 ust. 1 ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. Nr 17, poz. 141, z późn. zm).

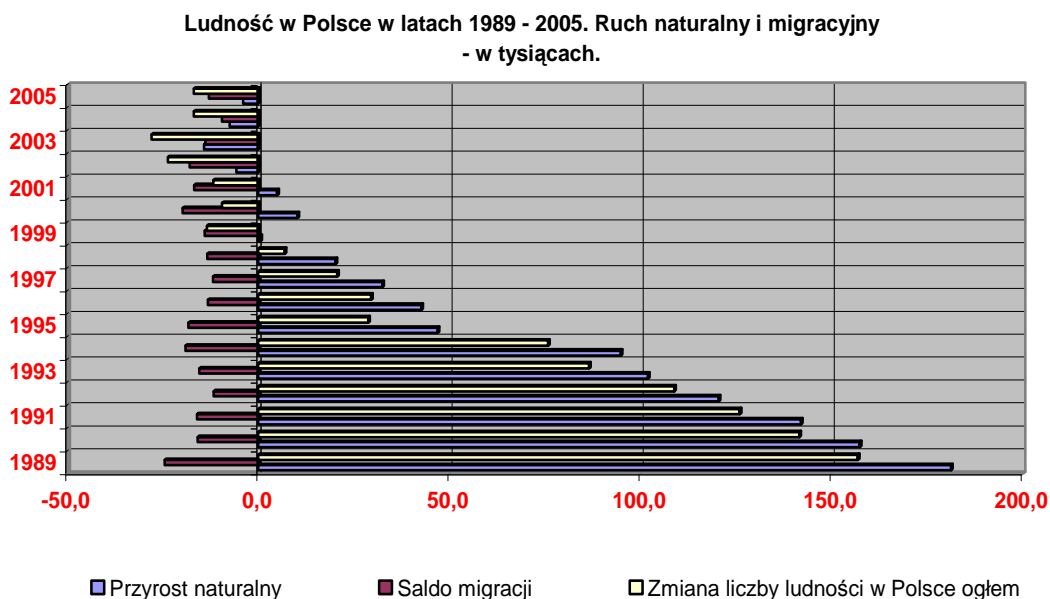
¹⁴ Por. *Raport w sprawie polityki migracyjnej państwa, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych*,

¹⁵ *Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach*, Dz.U. 2003 nr 128 poz. 1175

¹⁶ Zob. *Propozycje działań w celu stworzenia kompleksowej polityki integracji cudzoziemców w Polsce*, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, 2005

dodatni wskaźnik migracji¹⁷. W pozostałych 19 państwach członkowskich odnotowano zwiększenie liczby ludności. Przy czym jedynie w 4 państwach wzrost liczby ludności w większym stopniu wynikał z przyrostu naturalnego niż z migracji. W pozostałych 15 krajach to migracja zapewniła ten wzrost.

Obecna struktura demograficzna Polski oraz obserwowane zmiany wskazują, że w przyszłości liczba obcokrajowców w Polsce ulegnie zwiększeniu.¹⁸ Proces ten będzie odzwierciedleniem zjawisk, jakie wystąpiły w przeszłości w krajach Europy Zachodniej. Zmiany w strukturze ludności w Polsce przedstawia raport Głównego Urzędu Statystycznego, pt. „Struktura ludności”.¹⁹ Dane szczegółowe przedstawia wykres 1:

2. Konsultacje społeczne

Wstępne założenia Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Ministerstwa Spraw Zagranicznych - związane z przygotowaniem Narodowej Strategii Polski dla Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego, zostały omówione z przedstawicielami narodowych instytucji kultury zaangażowanych w działania o zasięgu międzynarodowym oraz dotyczące dialogu międzykulturowego. Wśród nich należy wymienić Instytut Adama Mickiewicza, Międzynarodowe Centrum Kultury, Narodowy Instytut Fryderyka Chopina i Narodowe Centrum Kultury.

W dniach 20 marca – 6 kwietnia 2007 r. przeprowadzono konsultacje społeczne Narodowej Strategii Polski dla Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego. Na stronie internetowej Narodowego Centrum Kultury, instytucji koordynującej obchody ERDM w Polsce, zamieszczono informację o konsultacjach wraz z tekstem Strategii oraz formularzem do wpisywania uwag. Informację o konsultacjach rozesłano do wszystkich Urzędów Marszałkowskich, środowiska akademickiego, ważnych instytucji/organizacji kulturalnych zajmujących się tematyką dialogu międzykulturowego oraz szerokiego grona odbiorców newslettera programu *Polskie regiony w europejskiej przestrzeni kulturowej*, który jest realizowany przez Narodowe Centrum Kultury.

W celu zapewnienia możliwie szerokiej weryfikacji założeń strategii przewiduje się także powołanie Rady Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego w Polsce, złożonej z przedstawicieli wiodących organizacji pozarządowych w Polsce, organizacji mniejszości etnicznych i narodowych, środowisk akademickich oraz instytucji i urzędów państwowych.

¹⁷ *Population Statistics 2006*, Office for Official Publications of the European Communities, Luksemburg 2006 r., s. 46 - 51

¹⁸ *ibidem*. s. 53 – 69.

¹⁹ Por. Ludność, ruch naturalny i migracyjny w latach 1946-2005, http://www.stat.gov.pl/dane_spol-gosp/ludnosc/ludnosc/index.htm

Rada zostanie powołana w 2007 r. i będzie jej przedstawiona treść Strategii. Opinie jej Członków zostaną, w miarę możliwości, uwzględnione w ostatecznym kształcie Strategii. Dodatkowo Członkowie Rady ERDM będą pełnili funkcję „Ambasadorów ERDM w Polsce”, odpowiedzialnych za promocję idei Roku w środowiskach, do których będą adresowane inicjatywy dialogu międzykulturowego.

3. Priorytety narodowe dla Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego

3.1. Wprowadzenie

Polska jest krajem o znaczącej tradycji dialogu kulturowego. „Rzeczpospolita od stuleci leży w centrum Europy, na rozstajach dróg: północ - południe, wschód - zachód. Ciągłe przez nasz kraj przechodziły różne armie (...) narzucano nam też obce porządki. Sami kilkakrotnie traciliśmy niepodległość. To wszystko tworzy szczególną wrażliwość i łatwość rozumienia tragedii innych narodów. Pozwala także doceniać wartość pokoju. Polska miała przez stulecia system polityczny pozwalający na wypracowanie mechanizmów współżycia różnych narodów kultur i religii.”²⁰ To właśnie w Warszawie 28 stycznia 1573 r. podpisano akt zwany *Konfederacją Warszawską* gwarantujący wolność wyznania i równouprawnienie różnowierców, który należy uznać za dowód tolerancji i światłości Rzeczpospolitej Obojga Narodów w dobie kontrreformacji w Europie.

Współczesnym odniesieniem dla tego wydarzenia mogą być zarówno doświadczenia ruchu solidarnościowego w Polsce, które zapoczątkowały proces transformacji ustrojowej w krajach Europy Środkowej, jak i popularyzacja idei filozofii dialogu widoczna w pismach filozofa, etyka, księdza profesora Józefa Tischnera.

Powstanie ruchu związkowego i obywatelskiego "Solidarność" stanowiło przełomowy moment w historii współczesnej Polski i Europy. Dzięki działaniom „Solidarności” Polska odzyskała suwerenność, co pociągnęło za sobą wyzwolenie innych krajów bloku komunistycznego. Przełom ten dokonał się nie poprzez zbrojne przeciwstawienie się władzom komunistycznym, ale poprzez pokojowe zaangażowanie we wspólną sprawę wielu różnych społeczności: robotników, młodzieży akademickiej, rolników, duchowieństwa i inteligencji. Wszyscy oni zjednoczyli się, aby dążyć do odzyskania wolności, poszanowania godności ludzkiej i prawdy, doprowadzając w ten sposób do obalenia systemu totalitarnego nie respektującego podstawowych praw człowieka. Doświadczenia Sierpnia '80 i "Solidarności" mogą stanowić punkt odniesienia dla wszystkich pozbawionych demokratycznych wartości społeczeństw, w tym zwłaszcza dla krajów o rządach totalitarnych i autorytarnych, gdzie naruszane są prawa człowieka i obywatela²¹.

Wartości, które reprezentowała „Solidarność” pojawiają się w myśli filozoficznej ks. Józefa Tischnera. W myśli związanej silnie z nurtem filozofii dialogu, która upatruje w spotkaniu z innym człowiekiem momentu kluczowego dla realizacji człowieczeństwa. Ks. Józef Tischner uczynił z filozofii dialogu grunt pod ideały etyki solidarności - etyki otwartości, zrozumienia i odpowiedzialności za drugiego człowieka, która chroni cierpiących przed rozpaczą, zapowiada nadzieję oraz szansę na realizację ludzkiej godności. Za myśl przewodnią wszystkich działań podejmowanych w Polsce w ramach Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego można uznać słowa ks. Tischnera: *"Rzetelny dialog wyrasta z pewnego założenia, które musi być przyjęte - wyraźnie lub milcząco - przez obydwie strony: ani ja, ani ty nie jesteśmy w stanie poznać prawdy o sobie, jeśli pozostaniemy w oddaleniu od siebie, zamknięci w ścianach naszych lęków, lecz musimy spojrzeć na siebie niejako z zewnątrz, ja twoimi, a ty moimi oczami, musimy porównać w rozmowie nasze widoki i dopiero w ten sposób jesteśmy w stanie znaleźć odpowiedź*

²⁰ *Dialog czy konfrontacja?* z doc. dr hab. Krzysztofem Gawlikowskim, prezesem Polskiej Rady Azji i Pacyfiku, kierownikiem Centrum Badań Azji Wschodniej w Instytucie Studiów Politycznych PAN i Centrum Cywilizacji Azji Wschodniej w Szkole Wyższej Psychologii Społecznej rozmawia Henryk Suchar, por. <http://www.decudent.pl/index.php?id=issue&nr=200309&art=7#art>

²¹ Por. Gdańską Deklarację obchodów 25. rocznicy powstania "Solidarności", źródło: www.solidarnosc.org.pl

na pytanie, jak to z nami naprawdę jest."²². Przesłanie to zostanie zamknięte w formie szeroko promowanego hasła ERDM: „Dialog to budowanie wzajemności” (ks. prof. J. Tischner)

3.2. Cele Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego w Polsce

Celem strategicznym obchodów Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego w Polsce jest ukazanie społeczeństwu polskiemu różnych kontekstów i rozumienia wielokulturowości w Europie, ze szczególnym uwzględnieniem polskiej tradycji i doświadczeń historycznych, współtworzących dziedzictwo kulturowe kontynentu. Propagowanie dialogu międzykulturowego, jako procesu umożliwiającego funkcjonowanie w bardziej otwartym i złożonym środowisku kulturowym, w którym różne tożsamości kulturowe i przekonania współistnieją zarówno w różnych państwach członkowskich, jak i w obrębie poszczególnych państw, stanowić będzie podstawę do przeciwdziałania ksenofobii oraz nietolerancji dla odmienności.

Na poziomie wspólnotowym i narodowym założeniem wynikającym z przyjętego celu ERDM, będzie ukazanie chrześcijańskich korzeni Europy - jako wartości nie tylko współistniejącej z innymi tradycjami religijnymi i nowoczesnymi postawami światopoglądowymi, ale także kształtującej platformę dialogu, stanowiącą fundamenty zróżnicowanego i dynamicznego społeczeństwa, otwartego na świat obywatelstwa europejskiego, które szanuje różnorodność kulturową i oparte jest na wspólnych wartościach UE określonych w art. 6 Traktatu UE i w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Równie ważnym założeniem będzie ukazanie tradycji Polski wielowyznaniowej, od wieków gwarantującej tolerancję religijną.

Na poziomie regionalnym i lokalnym założenia realizacji ERDM będą związane z ukazaniem lokalnych kontekstów wielokulturowości, sprzyjającej lepszemu wzajemnemu zrozumieniu mieszkańców i ich przeszłemu współdziałaniu. Szczególny nacisk położony zostanie na działania ukazujące znaczenie zaangażowania w dialog międzykulturowy w życiu codziennym oraz podkreślanie wkładu różnych kultur i przejawów różnorodności kulturowej w dziedzictwo i sposób życia w państwach członkowskich. Te działania będą sprzyjały budowie płaszczyzny dialogu i współpracy z sąsiadami Polski, a zwłaszcza z Ukrainą i Białorusią, pogłębieniu dialogu z mniejszością ukraińską i białoruską w Polsce oraz wspieraniu ruchów demokratycznych w krajach będących obecnie bezpośrednimi sąsiadami Unii Europejskiej.

3.3. Priorytety realizowanych działań.

Realizacji przyjętych założeń będą sprzyjały działania, zaplanowane na poziomie narodowym, regionalnym i lokalnym, wpisujące się w jeden z czterech priorytetów przyjętych dla obchodów ERDM w Polsce.

Tymi priorytetami są:

1. Konferencje, seminaria i debaty nt. kontekstów wielokulturowości.
2. Badania i publikacje odnoszące się do kontekstów wielokulturowości w Polsce i w Europie.
3. Festiwale i przeglądy pokazujące i przybliżające oblicza wielokulturowości.
4. Warsztaty i szkolenia, w sposób szczególnie uwzględniające potrzeby dzieci i młodzieży oraz uczące otwartości na różnorodność etniczną i kulturową

Projekty realizowane w ramach ERDM powinny wykazywać wysoki poziom współpracy między partnerami, przekrojowe spojrzenie na problem oraz przyjętą metodologię, przejrzysty budżet, spójny sposób zarządzania projektem, a także nowatorskie i kreatywne podejście do problematyki projektu i/lub charakteru współpracy między partnerami.

Dodatkowo projekty te powinny zapewniać europejską wartość dodaną, to znaczy posiadać perspektywy, które wykraczają poza lokalne, regionalne a nawet narodowe interesy oraz cele rozwoju na poziomie europejskim.

²² ks. prof. Józef Tischner, *Etyka solidarności*, Kraków 2000, s. 18.

Dla określenia europejskiej wartości dodanej, w trakcie oceny wniosków, pod uwagę brane będą następujące czynniki:

- doświadczenie organizatorów w dziedzinie, do której należy projekt, skuteczność oraz umiejętność oddziaływania na grupę odbiorców,
- adekwatność grupy docelowej odbiorców, do celów wybranego Priorytetu ERDM
- międzykulturowość grupy odbiorców, do których skierowane jest przedsięwzięcie
- wielkość grupy odbiorców (w szczególności w przypadku projektów realizowanych w ramach Priorytetów 1 i 3)
- możliwość kontynuacji działań podjętych w projekcie, przyszła działalność organizatorów, wzrost korzyści na poziomie europejskim wynikający z zaproponowanych działań.

3.4. Instytucja Koordynująca Europejski Rok Dialogu Międzykulturowego w Polsce

Narodowe Centrum Kultury jest instytucją koordynującą działania związane z Europejskim Rokiem Dialogu Międzykulturowego w Polsce. NCK jest instytucją państwową, działającą na rzecz rozwoju kultury. Do głównych celów statutowych NCK zalicza się: inspirowanie i wspomaganie ruchów społecznych oraz organizacji pozarządowych działających w sferze kultury i dziedzictwa narodowego, prowadzenie informacji kulturalnej oraz prac badawczych, podtrzymywanie i upowszechnianie tradycji narodowej i państwowej, edukację kulturalną oraz kreowanie zainteresowania kulturą i sztuką.

Narodowe Centrum Kultury jest jedynym beneficjentem w Polsce upoważnionym do aplikowania w Restrykcyjnym naborze wniosków (ogłoszonym w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej nr 2007/C78/10.). Krajowy wkład własny do projektu, w wysokości 50% kosztów realizacji zadania, zostanie sfinansowany ze środków pozostających w gestii Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2008 r.²³

3.5. Grupy odbiorców, liderzy zadań - strategia i harmonogram działania

W ramach Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego będą podejmowane działania na trzech poziomach:

- **Poziom pierwszy** - inicjatywy wynikające z założeń Komisji Europejskiej dla ERDM, w tym realizacja projektów współfinansowanych przez UE.
- **Poziom drugi** – inicjatywy objęte wspólnym hasłem obchodów ERDM w Polsce, wynikające ze strategii MKiDN w zakresie dialogu międzykulturowego (w tym m.in. projekty dotyczące współpracy z Ukrainą i Białorusią), jednak nie finansowane ze środków UE.
- **Poziom trzeci** – działania powiązane z obchodami ERDM w Polsce, niezbędne dla osiągnięcia założonego celu głównego i celów szczegółowych, m.in.: uruchomienie strony internetowej ERDM, tworzenie i upowszechnianie newslettera nt. inicjatyw ERDM, stworzenie katalogu „dobrych praktyk”, informacji nt. ciekawych projektów międzykulturowych w Polsce, podjęcie możliwie szerokiej debaty publicznej nt. różnych sposobów postrzegania zjawiska wielokulturowości i uwarunkowania tych postaw.

Grupy odbiorców:

Działania związane z realizacją ERDM w Polsce, podejmowane na wszystkich trzech poziomach, będą skierowane do następujących grup odbiorców:

1. Dzieci i młodzieży
2. Środowisk oraz organizacji mniejszości etnicznych i narodowych, a zwłaszcza osób zagrożonych wykluczeniem

²³ Przyjmując, że maksymalne środki przewidziane na wsparcie aplikacji z Polski wynoszą 235 000 euro, MKiDN zabezpieczy wkład finansowy w analogicznej wysokości tj. 50% kosztów realizacji zadania. Środki zostaną przekazane w złotych, jako zwiększenie dotacji podmiotowej NCK na 2008 r. Do określenia wysokości dotacji zostanie zastosowany przelicznik odpowiadający kursowi walut Europejskiego Banku Centralnego z dnia 11 kwietnia 2007 r., tj. 1 € = 38284 zł. (Rozwiązanie odpowiada wytycznym KE dla restrykcyjnego naboru wniosków.) Dodatkowo MKiDN zapewni środki finansowe na pokrycie niezbędnych kosztów obsługi zadania.

3. Organizacji pozarządowych, środowisk akademickich, instytucji państwowych i publicznych podejmujących zagadnienia związane z wielokulturowością
4. Jednostek administracji centralnej i władz samorządowych.
5. Mediów publicznych i prywatnych

Idea oraz zakładane cele ERDM zostaną również przedstawione przedstawicielom sektora prywatnego, w celu pozyskania dodatkowych środków na realizację zadania.

Liderzy zadań:

Liderzy zadań współfinansowanych ze środków UE zostaną wyłonieni w drodze konkursu zorganizowanych w Polsce przez Narodowe Centrum Kultury. Liderzy zostaną Partnerami NCK przy realizacji obchodów Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego w Polsce.

Dodatkowo planowane jest wyłonienie grupy zadań objętych wspólnym hasłem obchodów ERDM w Polsce. Liderami tych działań będą organizacje i instytucje realizujące z powodzeniem działania w obszarze dialogu międzykulturowego. Pełna lista liderów dla tej grupy działań zostanie określona na podstawie nadesłanych opisów realizowanych projektów, które zostaną ujęte w katalogu „dobrych praktyk” ERDM. Jako przykładowe instytucje realizujące cele ERDM można wskazać np.: Ośrodek "Pogranicze - sztuk, kultur, narodów", Stowarzyszenie Willa Decjusza, Fundacja Festiwal Dialogu Czterech Kultur.

Za zadania towarzyszące obchodom ERDM w Polsce, związane z upowszechnieniem idei i celów ERDM będzie odpowiadał Zespół ERDM w Narodowym Centrum Kultury, ściśle współpracujący z Radą ERDM i liderami projektów realizowanych w ramach Roku w Polsce.

Harmonogram działań ERDM w Polsce:

W celu osiągnięcia założonych efektów realizacji Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego w Polsce, przyjęto realizację zadań w następujących terminach:

Lp.	zadanie	czas realizacji
1	opracowanie strategii ERDM w Polsce	styczeń 2007 – luty 2007
2	upowszechnienie informacji o ERDM	marzec 2007 – czerwiec 2007
3	krajowy nabór wniosków do ERDM	kwiecień 2007 – maj 2007
4	powołanie Rady ERDM w Polsce	kwiecień 2007 – czerwiec 2007
5	wybór projektów krajowych przewidzianych do współfinansowania	czerwiec 2007
6	przygotowanie wniosku dla obchodów ERDM w Polsce	lipiec 2007 – sierpień 2007
7	złożenie w KE wniosku dla obchodów ERDM w Polsce	14 września 2007 r.
8	stworzenie strony internetowej ERDM w Polsce	czerwiec 2007 – październik 2007
9	promocja idei ERDM (debaty, informacje w prasie)	październik 2007 – marzec 2009
10	aktualizacja strony internetowej ERDM w Polsce	listopad 2007 – marzec 2009
11	stworzenie katalogu „dobrych praktyk”	listopad 2007 – marzec 2008
12	realizacja zadań wskazanych w projekcie narodowym ERDM	1 stycznia 2008 – 31 stycznia 2009
13	promocja „dobrych praktyk”	kwiecień 2008 – marzec 2009
14	wybór zadań realizowanych w ramach patronatu ERDM w Polsce (działania objęte wspólnym logiem)	styczeń 2008 – marzec 2008
15	rozliczenie grantu UE	kwiecień – czerwiec 2009
16	działalność Zespołu ERDM w NCK	styczeń 2007 – marzec 2009

4. Edukacja

Na wszystkich poziomach realizacji ERDM przywiązuje się dużą wagę do projektów realizujących ideę formalnej i nieformalnej edukacji międzykulturowej, skierowanej zarówno do dzieci i młodzieży, jak i do dorosłych. Wyróżnienie tego typu działań spowodowane jest uznaniem doniosłej roli edukacji w uczeniu otwartości na odmienne kultury, religie i światopoglądy oraz w przygotowaniu dzieci i młodzieży do współistnienia w dobie globalnego społeczeństwa pluralistycznego.

We wszystkich wskazanych w pkt. 3.3 priorytetach przewiduje się miejsce dla projektów, które przyczyniają się do:

1. Kształtowanie postawy dialogu.
2. Kształtowania rozumienia odmienności kulturowych - od subkultur we własnej społeczności aż po kultury odległych społeczeństw.
3. Przygotowania do interakcji z przedstawicielami innych kultur.
4. Wzmacniania własnej tożsamości kulturowej.

Priorytetem właściwym do realizacji zadań zorientowanych bezpośrednio na edukację międzykulturową jest priorytet 4. *Warsztaty i szkolenia, w sposób szczególny uwzględniające potrzeby dzieci i młodzieży oraz, uczące otwartości na różnorodność etniczną i kulturową.*

Działania realizowane w ramach ERDM mają sprzyjać wypracowaniu modelu edukacji międzykulturowej przyczyniającego się do współistnienia kultur, poszanowania różnic, akceptacji kulturowego pluralizmu, umiejętnego funkcjonowania w społeczeństwie pluralistycznym. W projektach realizowanych w ramach priorytetu 4. akcent zostanie położony z jednej strony na wątki edukacyjne związane z poznawaniem mniejszości religijnych, narodowych, czy etnicznych, z drugiej – na elementy służące integracji mniejszości, imigrantów oraz uchodźców poprzez działania sprzyjające przybliżeniu im wiedzy o kulturze polskiej.

W ramach realizacji projektów edukacyjnych ERDM przewiduje się, w miarę możliwości, podjęcie współpracy z ośrodkami zajmującymi się szerzeniem edukacji międzykulturowej i mającymi doświadczenie w realizacji projektów z tego zakresu, takimi jak: Centrum Edukacji Obywatelskiej, Federacja Inicjatyw Oświatowych, Fundacja Edukacja dla Demokracji, Fundacja Edukacji Międzykulturowej i inne.

5. Dobre praktyki

W ramach ERDM przewiduje się podjęcie szeregu działań mających na celu promocję „dobrych praktyk” odnoszących się do inicjatyw mających za zadanie upowszechnienie idei dialogu międzykulturowego. Działania będą przebiegały w dwóch etapach:

I etap – identyfikacja przykładów „dobrych praktyk”,

II etap – upowszechnienie przykładów „dobrych praktyk”,

W serwisie internetowym „Polskie regiony w europejskiej przestrzeni kulturowej” administrowanym przez NCK powstała elektroniczna ankieta dotycząca projektów realizujących ideę dialogu międzykulturowego. Informacja o ankiecie została rozesłana, wraz z prośbą o upowszechnianie, do wszystkich odbiorców strony, a w następnej kolejności zostanie przesłana do instytucji partnerskich współdziałających w ramach ERDM oraz do Departamentów Kultury Urzędów Marszałkowskich wszystkich województw. W trakcie trwania przygotowań do ERDM informacja o powstającej bazie „dobrych praktyk” powinna dotrzeć do szerokiego grona organizacji działających w Polsce.

Informacje zebrane w ankiecie stworzą internetową bazę „dobrych praktyk”. Na stronie internetowej ERDM powstanie dział w całości poświęcony przykładom „dobrych praktyk”, które zostaną skategoryzowane tak, aby ułatwić szybką identyfikację poszukiwanych projektów. Dodatkowo strona będzie zawierała skróty opisów „dobrych praktyk” w wybranych językach europejskich, co ma umożliwić powstanie europejskiej platformy wymiany informacji i doświadczeń.

Promocja ciekawych projektów międzykulturowych w Polsce odbywać się będzie poprzez wszystkie działania realizowane w ramach ERDM, którym towarzyszyć będzie promocja strony

internetowej ERDM i katalogu „dobrych praktyk” oraz szeroka dyskusja na temat idei dialogu międzykulturowego z udziałem twórców projektów wchodzących w skład „dobrych praktyk”.

6. Strategia promocji

Ze względu na główny cel ERDM w Polsce działania składające się na strategię komunikacyjną mają w dużej mierze za zadanie budowanie powszechnej świadomości obchodów Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego, a poprzez to również upowszechnianie idei dialogu, tolerancji i poszanowania odmiennych kultur.

Zakłada się, że działania realizowane w ramach ERDM skierowane będą do wszystkich mieszkańców RP, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży, oraz położony zostanie nacisk, aby odbiorcami ERDM zostali wszyscy bez względu na narodowość, religię, wykształcenie i status ekonomiczny.

Działania promocyjno-informacyjne będą się skupiały wokół takich zagadnień jak:

- promocja motta ERDM w Polsce, jako myśli przewodniej;
- identyfikacja wizualna projektów wchodzących w skład obchodów ERDM (logo, materiały promocyjne, spoty telewizyjne, radiowe i prasowe);
- strona internetowa ERDM w Polsce;
- współpraca z mediami;
- kampania społeczna;
- objęcie „patronatem” interesujących i ważnych projektów o tematyce międzykulturowej;
- współpraca z jednostkami samorządu terytorialnego.

Mottem przewodnim ERDM w Polsce będą słowa ks. J. Tischnera: „*Dialog to budowanie wzajemności*”. Częste wykorzystanie hasła w materiałach dotyczących obchodów ERDM w Polsce oraz kampanii społecznej przyczyni się do lepszej promocji idei ERDM.

Na podobnej zasadzie, w sferze identyfikacji wizualnej będzie funkcjonowało logo ERDM, które powinno być umieszczane we wszystkich publikacjach odnoszących się do tego zadania.

Głównym źródłem informacji o ERDM zostanie systematycznie aktualizowana strona internetowa, a materiały na niej zamieszczane będą tłumaczone na wybrane języki UE. Przewiduje się, że strona internetowa ERDM będzie łączyła wszystkie działania podejmowane w trakcie ERDM w Polsce oraz stanie się platformą porozumienia i wymiany informacji dla wszystkich osób i organizacji zaangażowanych w realizację ERDM – z naciskiem na kontakt poprzez to medium z obywatelami UE nie będącymi mieszkańcami Polski. Jednym z elementów strony będzie również regularnie wysyłany newsletter.

Ponieważ jednak tylko 31% Polaków korzysta z internetu²⁴, w kampanię promocyjną ERDM planuje się zaangażować zarówno media ogólnopolskie, jak i media lokalne (TV, radio, prasę).

Zakłada się, że ERDM będzie towarzyszyć ogólnopolska kampania społeczna wykorzystująca logo i motto ERDM, której celem będzie propagowanie dialogu, tolerancji i poszanowania dla odmiennych kultur. Kampania będzie mogła być zrealizowana przy współpracy organizacji pozarządowych oraz przy wsparciu finansowym instytucji komercyjnych.

Szerokiej promocji idei dialogu międzykulturowego będą również służyły projekty objęte patronatem ERDM, choć nie realizowane bezpośrednio w ramach ERDM.

Współpraca z Urzędami Marszałkowskimi oraz organizacjami o zasięgu lokalnym pomoże w budowaniu świadomości ERDM w poszczególnych regionach Polski.

7. Trwałość zadania

²⁴ *Internet i komputery: wyposażenie gospodarstw domowych, sposoby i cele korzystania*, komunikat z badań, CBOS, 2006, por.: http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2006/K_058_06.PDF

Trwałość działań Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego w Polsce będzie zagwarantowana dzięki zachowaniu strony internetowej powołanej do obsługi Roku w Polsce. Strona, zawierająca przykłady ciekawych projektów, zapisy debat publicznych dotyczących wielokulturowości, będzie ciekawym i ważnym źródłem informacji dla wielu osób zainteresowanych problematyką dialogu międzykulturowego. Dodatkowo forum internetowe, stworzone dla instytucji i organizacji prowadzących działania z zakresu współpracy międzykulturowej, będzie mogło służyć jako platforma wymiany informacji również po zamknięciu oficjalnych działań ERDM.

8. Monitorowanie i raportowanie

Narodowe Centrum Kultury będzie prowadziło monitorowanie działań Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego w Polsce zgodnie ze standardami i wymogami stawianymi w tym zakresie przez Unię Europejską

Wdrażanie Strategii odbywać się będzie na kilku płaszczyznach. Podstawowe instrumenty wdrażania Strategii, a tym samym główne obszary monitorowania i ewaluacji to:

- granty Komisji Europejskiej na projekty o zasięgu narodowym – poziom pierwszy
- system patronatu narodowej instytucji koordynującej (NCK) dla projektów realizujących cele ERDM – poziom drugi
- działania realizowane bezpośrednio przez narodową instytucję koordynującą (NCK) niezbędne dla osiągnięcia założonych celów – poziom trzeci

Realizatorzy projektów zobowiązani będą do przedstawiania narodowej instytucji koordynującej (NCK) następujących raportów:

- ⇒ w przypadku projektów współfinansowanych z UE, trwających poniżej 3 miesięcy - raportu końcowego z realizacji zadania, zawierającego opis efektów merytorycznych projektu i finansowe rozliczenia grantu, w terminie trzech miesięcy od zakończenia realizacji działania.
- ⇒ w przypadku projektów współfinansowanych z UE, trwających powyżej 3 miesięcy – raportów cząstkowych przedstawianych w systemie kwartalnym oraz raportu końcowego z realizacji zadania, zawierającego zarówno przedstawienie efektów merytorycznych projektu, jaki i finansowego rozliczenia grantu - w terminie trzech miesięcy od zakończenia realizacji działania.
- ⇒ w przypadku projektów objętych wspólnym logo ERDM – raportów cząstkowych przedstawianych w systemie kwartalnym oraz raportu końcowego z realizacji zadania opisującego efekty merytoryczne projektu, w terminie trzech miesięcy od zakończenia realizacji działania.

Beneficjenci korzystający z pomocy finansowej UE, zobowiązani będą zachować do dyspozycji Komisji wszelkie dokumenty poświadczające wydatki związane z realizacją projektu, przez okres pięciu lat od daty dokonania ostatniej płatności.

Komisja oraz narodowa instytucja koordynująca (NCK) podejmą wszelkie niezbędne kroki w celu sprawdzenia, czy finansowane działania są realizowane prawidłowo i zgodnie z rozporządzeniem Rady (WE, Euratom) nr 1605/2002.

W przypadku stwierdzenia nieprawidłowości na dowolnym etapie realizacji projektów współfinansowanych w ramach ERDM NCK wezwie beneficjenta do przedstawienia stosownych wyjaśnień. W szczególności sytuacja ta będzie dotyczyła opóźnień w realizacji zadania, zaniechania realizacji części projektu lub zmiany jego zakresu merytorycznego.

Na podstawie otrzymanych dokumentów narodowa instytucja koordynująca ERDM w Polsce (Narodowe Centrum Kultury) przedstawi Komisji Europejskiej ostateczny raport z realizacji ERDM, zgodnie z wymaganiami zawartymi w dokumentach określonych przez Komisję.